

De
Onze-Lieve-Vrouw-Tenhemelopnemingkerk
in Veulen

EEN GOTISCHE KERK UIT DE TWINTIGSTE EEUW

BIJ WIJZE VAN INLEIDING: EEN WOORDJE OVER ONS ORGEL

De keraad van Veulen biedt deze brochure graag aan de bewoners van Veulen en aan andere bezoekers van de kerk aan. De aanleiding voor het samenstellen ervan is de restauratie van de kerk in de periode 2006–2008 en de restauratie van het orgel in 2020.

Het orgel dateert van omstreeks 1856 en is afkomstig van het atelier van de Sint-Truidense orgelbouwer Arnold Clerinx (1816–1898). Oorspronkelijk stond het opgesteld op een hoogzaal in de middenbeuk. Dat zou veranderen met de hierna beschreven vergroting van de kerk in 1910–1912. Onder andere om meer plaats te maken voor de kerkgangers in de middenbeuk, werd het orgel ontmanteld en heropgebouwd op een hoogzaal in de toren. In 1941 werd het orgel geëlektrificeerd, en moest de blaasbalg die voor de nodige lucht moest zorgen niet meer manueel bediend worden. Zo diende het orgel nog tot 1965. Het orgel, dat ruim een eeuw in gebruik geweest was, werd daarna niet meer bespeeld.

Het gebrek aan interesse voor het instrument betekende in zekere zin ook zijn redding. In tegenstelling tot andere orgels in kerken in de omgeving werden er geen pogingen ondernomen om het orgel aan te passen. Het feit dat ons orgel op die manier zo gaaf bewaard bleef, was een van de argumenten voor de bescherming ervan als monument in 1999.

Nadat in 2008 de restauratie van het kerkgebouw afgerond was, leek de restauratie van het orgel de logische volgende stap. Daarzonder bleef het oude en niet onderhouden instrument toch een schandvlek in de voor het overige prachtig herstelde kerk.

Een eerste beslissing in verband met de restauratie van het orgel was dat het instrument, hoewel het in de toren moest blijven staan, toch zo goed mogelijk zichtbaar moest zijn. De installatie ervan op een verhoging in de toren onttrok immers tot dan het bovenste deel van het instrument aan het zicht. Daarom werd het instrument na demontage, reiniging en herstelling op de torenvloer terug opgebouwd. Het meubel met zijn drie torens en twee tussenvelden komt nu beter tot zijn recht. De bovenkant van het orgel, die vroeger niet zichtbaar was, werd na de restauratie afgewerkt met een stralenkrans op de middentoren en twee houten vuurpotten op de zijtorens. Ontbrekende delen van de kast werden herbouwd in eikenhout en een aantal toetsen die in de loop van de tijd door toetsen in kunststof waren vervangen, werden hersteld in been en in ebbenhout. Zo ziet het hele toetsenbord er weer uit als in de negentiende eeuw.

Niet zichtbaar maar zeker zo belangrijk zijn de werken die aan de binnenkant van het orgel uitgevoerd werden. Aan de binnenkant werden vermolmde en versleten houten onderdelen vervangen door nieuwe onderdelen in aangepaste houtsoorten. Het ijzerwerk werd opgeschuurd en gevernist. De balg die voor de wind moet zorgen, werd in zijn geheel vervangen. Een aantal orgelpijpen moest vervangen worden en ook het houten pijpwerk werd vervangen. Alle pijpwerk werd schoongemaakt, uitgedekt en indien nodig hersteld. Op het oorspronkelijke orgel was de mogelijkheid voorzien om een register Clairon 4' te plaatsen. Dat werd er pas tijdens deze restauratie aan toegevoegd.

TOT AAN HET EINDE VAN DE NEGENTIENDE EEUW

Veulen was in het ancien régime, in de tijd voor de aanhechting van onze streek bij de Franse Republiek in 1795–1796, een zelfstandige gemeente en een zelfstandige parochie. Hoewel het dorp omringd wordt door gemeenten die bij het graafschap Loon hoorden en vanaf 1364–1366 bij het vorstendom Luik, was Veulen een leen van de hertogen van Brabant. De heren van Veulen moesten niet de graaf van Loon of de bisschop van Luik als hun vorst erkennen, maar de hertog van Brabant. Toen Maastricht en andere Brabantse bezittingen in het huidige Limburg in handen vielen van de Staten-Generaal van de Noordelijke Nederlanden, ging ook het gezag over Veulen over in handen van de regering

van de Noordelijke Nederlanden. De plaatselijke rechtbank in Veulen, die de schepenbank genoemd werd, was ondergeschikt aan een rechtbank in Maastricht, die de Vroenhof genoemd werd. Veulen was niet het enige dorp in de omgeving in die bijzondere situatie. Dat was immers ook het geval voor Hoepertingen, Rutten, Nerem en Mopertingen.

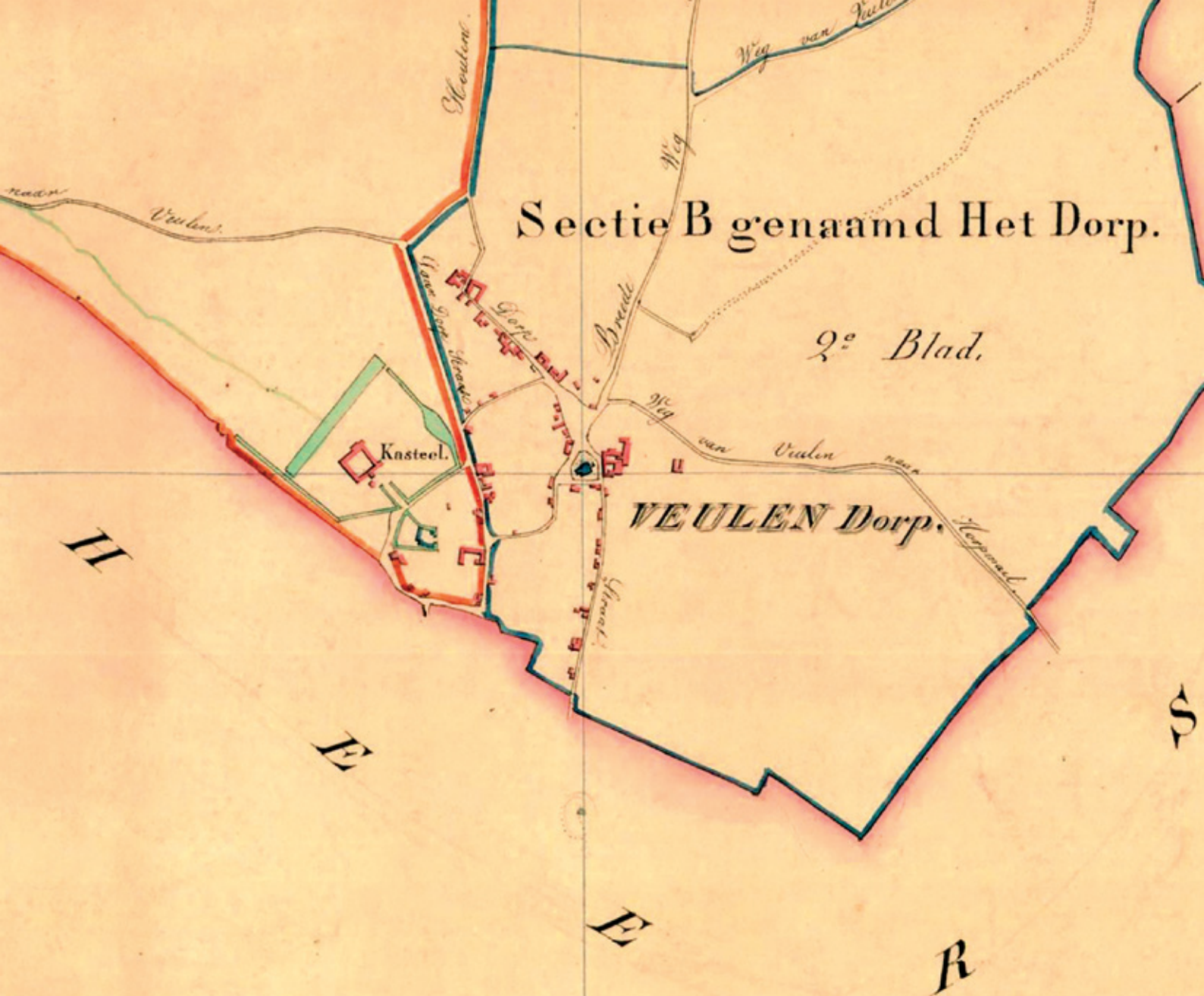
Toen de legers van de Franse republiek zich in 1795–1796 meester maakten van het huidige België, werden de oude gerechtelijke en bestuurlijke organisaties afgeschaft en werden nieuwe, meer efficiënte structuren gecreëerd. Het duurde tot rond de Belgische onafhankelijkheid in 1830 voordat alle bestuurlijke en gerechtelijke veranderingen doorgevoerd waren. Veulen werd een gemeente in het kanton Borgloon. In plaats van plaatselijke rechtbanken in ieder dorp, de schepenbanken, die ondergeschikt waren aan schepenbanken in Hasselt, Luik of Tongeren, of zoals in het geval van Veulen aan een rechtbank in Maastricht, kwamen er vrederechten en rechtbanken van eerste aanleg. Op bestuurlijk vlak bleef Veulen een zelfstandige gemeente. De gemeente die tot dan toe bestuurd werd door de volksvergadering waarin alle huishoudens vertegenwoordigd waren, werd voortaan door een burgemeester en een gemeenteraad bestuurd. Het nieuwe staatsbestuur had geen onbeperkt vertrouwen in de gemeentebesturen van kleine dorpen. Daarom werden er arrondissementscommissarissen aangesteld die toezicht hielden op de gemeentebesturen. Alle belangrijke beslissingen van de gemeenteraad moesten aan de arrondissementscommissaris en via hem aan de provinciegouverneur voorgelegd worden. Pas als die zijn akkoord gaf, mochten beslissingen met grote financiële impact uitgevoerd worden. Het is aan die regeling te danken dat er in het archief van het provinciebestuur vrij veel informatie terug te vinden is over de bouwgeschiedenis van de kerk van Veulen aan het begin van de twintigste eeuw.

Fragment van de kaart van Villaret, 1748.

Wat door de nieuwe maatschappelijke ordening die de Fransen hier vanaf 1796 invoerden niet veranderde, was de invloed van de kasteelheren in het dorp. In 1801 verkocht François Joseph de Mercy-Argenteau het kasteel aan André de Donnea uit Luik. Die liet het kasteel na aan

Veulen volgens het verzamelplan bij de oudste kadasterplannen van omstreeks 1845. De kerk heeft nog maar één zijbeuk.

zijn broer Charles de Donnea, waarvan de afstammelingen het kasteel tot in 2001 bewoonden. Zolang het kasteel in handen van de familie de Donnea was, bleef zij nauw betrokken bij het bestuur van de gemeente.

De onderbouw van de toren in silexstenen dateert uit de dertiende eeuw en is het oudste bewaarde deel van de kerk. Hij werd in 1862 gerestaureerd onder toezicht van architect Gerard van Sint-Truiden. De middenbeuk is een overblijfsel van de gotische kerk die vanaf omstreeks het midden van de vijftiende eeuw de oudere romaanse kerk verving. Oorspronkelijk had deze kerk maar één zij-

beuk. Vanaf het einde van de achttiende eeuw werd er aan een tweede zijbeuk gewerkt, die pas in de eerste helft van de negentiende eeuw af geraakte.

In de negentiende eeuw steeg het bevolkingsaantal van Veulen snel. In 1806 had het dorp 206 inwoners, in 1846 waren er dat 370 en in 1910 436. Deze evolutie was samen met de bouwvallige toestand waarin de kerk zich aan het einde van de negentiende eeuw bevond, de voornaamste reden waarom de kerk in het begin van de twintigste eeuw vergroot werd.

DE VERGROTING VAN DE KERK IN 1909–1914 — PASTOOR PORTA EN BURGEMEESTER FERNAND DE DONNEA

In 1907 werd beslist de kerk te vergroten. De kerkfabriek deed daarvoor beroep op architect Hyacinth Martens uit Stevoort en diens kompaan Vincent Lenertz uit Leuven. Op de eerste zondag van oktober 1909 besprak de kerkraad de plannen van beide architecten en keurde ze goed. De pastoor had de plannen in de week daarvoor in Luik aan *den daartoe bemachtigden monseigneur* voorgelegd en diens goedkeuring gekregen. De plannen voorzagen in de afbraak van het middeleeuwse koor en de zijbeuken uit de achttiende en negentiende eeuw. Die zouden vervangen worden door een nieuw en groter koor, een sacristie en nieuwe langere zijbeuken. Voorts zou de ingang van de kerk in de zuidelijke gevel dichtgemaakt en vervangen worden door een toegang via de middeleeuwse toren. Een privékapel die via een eigen buitendeur toegankelijk was en van waaruit de kasteelheer van Veulen en zijn familie de kerkdiensten konden volgen was een opmerkelijke, maar in kasteeldorpen niet ongebruikelijke toevoeging aan het kerkgebouw.

Kort daarvoor had ook de gemeenteraad de plannen goedgekeurd en beslist 5.000 frank uit de gemeentekas bij te dragen aan de kosten van de vernieuwde kerk. De kerkraad besloot die eerste zondag van oktober om 20.000 frank vrij te maken. Aangezien Martens en Lenertz de kosten voor de verbouwing op 49.894,48 frank schatten, was met de voorgestelde bijdragen van het gemeentebestuur en van de kerkfabriek voorzien in de helft van het benodigde bedrag.

Nadat de plaatselijke besturen de plannen goedgekeurd hadden en budgetten hadden vrijgemaakt, werden de plannen datzelfde jaar via de arrondissementscommissaris ter goedkeuring aan het provinciebestuur voorgelegd. Als eerste stap in de beoordeling van de wenselijkheid en haalbaarheid van de plannen, stuurde de gouverneur het dossier voor advies naar de provinciale architect, Leon Jaminé.

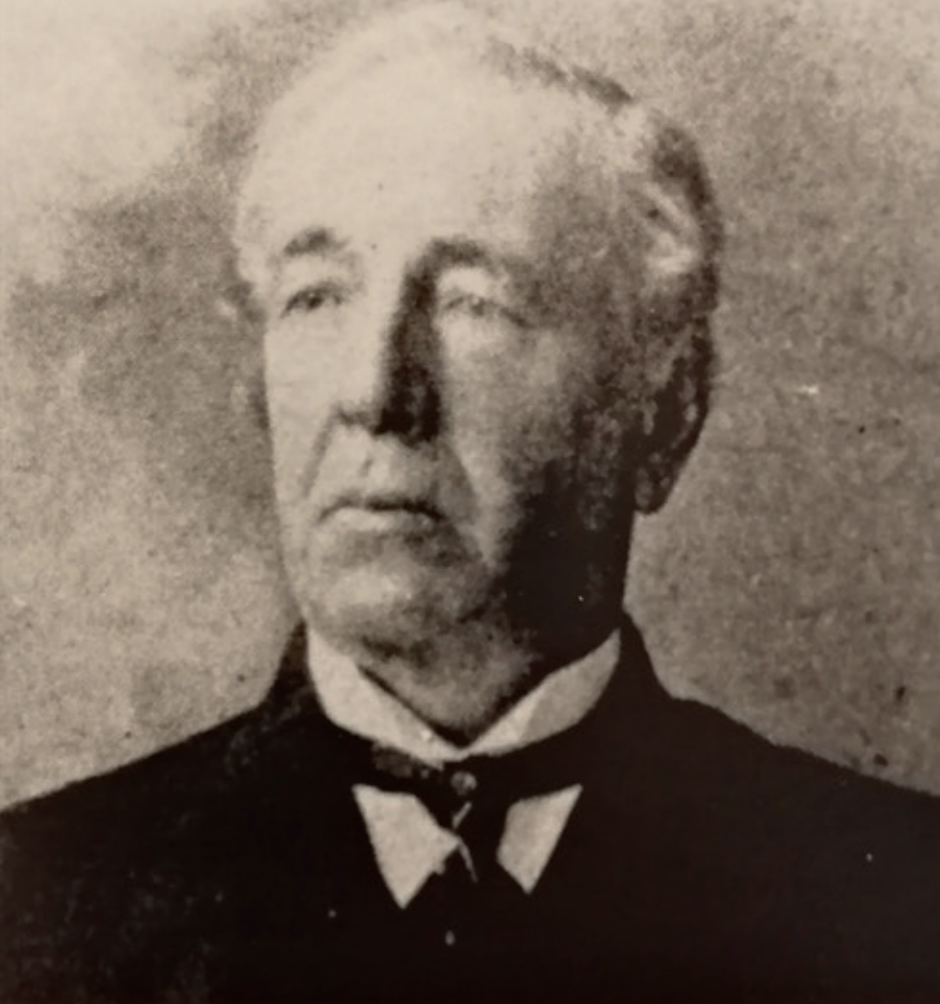
Die toonde zich kritisch. Op 7 februari 1910 bezorgde hij zijn opmerkingen bij de plannen van Martens en Lenertz

aan de gouverneur. Jaminé was van oordeel dat de voorgestelde verbouwingen weinig zouden overlaten van het middeleeuwse kerkje. Het middeleeuwse kerkkoor zou immers afgebroken worden en plaats maken voor een *pseudotransept* met twee kapellen, een nieuw koor, een sacristie, en een derde kapel waarvan hij vermoedde dat die als private kapel zou moeten dienen. Vooral die private kapel lag de architect op de maag. Subtiel gaf hij aan dat hij uit het dossier niet kon opmaken of zo een private kapel in regel was met de kerkelijke voorschriften terzake, en of de voorgeschreven administratieve weg voor de bouw van een particuliere kapel in een openbare kerk gevolgd was. Bovendien zou om die kapel te bouwen, het kerkkoor verlengd moeten worden tot in de muur die het kerkhof omheinde.

Jaminé was van oordeel dat een restauratie het oorspronkelijke gebouw zoveel mogelijk intact moest laten. Het oude kerkgebouw was volgens hem immers zowel historisch, archeologisch als artistiek van belang. De afbraak van de middeleeuwse onderdelen van het gebouw zou betekenen dat men een deel van de geschiedenis zou wegnemen, of in de woorden van Jaminé, dat men *een aantal bladen zou scheuren uit het stenen boek dat het kerkgebouw was*. Voorts was hij van oordeel dat de wens van burgemeester de Donnea en zijn familie, die deze private kapel blijkbaar graag wilde, niet opwoog tegen het historisch belang van het middeleeuwse koor.

In verband met de keuze van de stenen voor de nieuwe buitenmuren zegde hij te betwijfelen dat de kerk van Veulen oorspronkelijk in mergelsteen opgetrokken was. Volgens hem ging het om een andere steen, die ook in Sint-Truiden voor de Sint-Pieterskerk en de Sint-Maartenkerk gebruikt was. Jaminé verzette zich ook tegen het voornemen om een nieuwe ingang te maken in de kerktoeren. Het zou beter zijn de deur in de zuidgevel te handhaven, dan een ingang te maken aan de windzijde die niets dan ongemakken zou veroorzaken. Bovendien was het in de streek helemaal niet gebruikelijk om kerken via de toren toegankelijk te maken. Tot slot vestigde hij

Hyacinth Martens

Bouwmeester Hyacinth Martens uit Stevoort kon omstreeks 1907 al een indrukwekkend palmares van onder zijn leiding uitgevoerde verbouwingswerken en nieuwbouwprojecten van Limburgse kerken voorleggen. Zo had hij onder meer in 1891–1892 de leiding van de vergroting van de kerk van Stevoort, in 1896–1900 tekende hij voor de bouw van de nieuwe kerk in Beverst, hij maakte de plannen voor de vergroting van de kerk van Borgloon in 1902 en voor de nieuwbouw van de kerk van Engelmanshoven in 1905. Naar verluidt liet hij zich vooral voor de technische aspecten van de bouwwerken bijstaan door de Leuvense architect Vincent Lenertz.

Vincent Lenertz

de aandacht van de gouverneur op het feit dat het dossier voorzag dat ook de plafondpanelen gerestaureerd zouden worden. Die opdracht mocht volgens de architect niet aan een aannemer van bouwwerken toevertrouwd worden, maar moest het onderwerp uitmaken van een afzonderlijke aanbesteding, die enkel toevertrouwd mocht worden aan een bekwame specialist.

Vervolgens legde de gouverneur het dossier aan de provinciale monumentencommissie voor. Die liet de gouverneur weten dat zij zich aansloot bij de opmerkingen van de provinciale architect. Dan ging het dossier naar Brussel, naar de koninklijke monumentencommissie. Het werd snel duidelijk dat Jaminé in Brussel veel minder invloed had dan in Hasselt. Anders dan de provinciale architect en de provinciale commissie, keurde de nationale commissie de plannen op 4 juni 1910 wel grotendeels goed. Burgemeester de Donnea haalde zijn slag thuis doordat de koninklijke commissie instemde met de afbraak van het oude koor en de bouw van een groter koor met een private kapel voor de kasteelbewoners. Jaminé verkreeg enkel dat de toren onveranderd behouden moest blijven en dat de ingang van de kerk aan de zuidkant moest blijven.

Nu de plannen aangepast en goedgekeurd waren, konden de architecten het lastenboek voor de aangepaste plannen opmaken. In augustus 1910 werd dat door de bestendige deputatie goedgekeurd.

Vervolgens werd in verschillende vakbladen voor aannemers een oproep gepubliceerd om prijsoffertes voor de bouwwerken in te dienen. Vier aannemers reageerden op tijd en op 11 november 1910 werden hun inschrijvingen in Hasselt in de lokalen van het provinciebestuur geopend. Jan Jozef Coune uit Mechelen-Bovelingen wilde het werk uitvoeren voor 51.770 frank, Emile Renhay uit Neerlanden vroeg 51.728,43 frank, Joseph Ryckmans uit Montenaken was bereid de kerk te verbouwen voor 49.795 frank en Guillaume Bollen uit Uikhoven wilde het werk aannemen voor 48.711 frank. Guillaume Bollen had kort daarvoor nog met Hyacinth Martens samengewerkt voor de bouw van de kerk van Schakkebroek in Herk-de-Stad.

Nu vast was komen te staan dat de werken uitgevoerd konden worden voor een bedrag dat iets lager lag dan wat de architecten op voorhand geschat hadden, was weer een belangrijke administratieve stap gezet. Nu was er nog één horde te nemen voordat de minister van justitie het koninklijk besluit dat toelating gaf om de werken uit te voeren aan de koning kon voorleggen: er moest nog vastgesteld worden hoe de werken gefinancierd zouden worden.

Op 16 december 1910 stelde de gouverneur voor de kosten voor de verbouwings- en herstellingswerken als volgt te verdelen: de helft van de kosten zou gedragen worden door het gemeentebestuur (5.000 frank) en de kerkfabriek (19.355,50 frank), en de andere helft door het provinciebestuur (8.118,50 frank), het ministerie van justitie (8.118,50 frank) en het ministerie van schone kunsten (8.118,50 frank). Op 28 april 1911 liet de minister van justitie de gouverneur weten dat hij bereid was op kosten van zijn departement 8.118,50 frank bij te dragen in de kosten. Zijn collega van schone kunsten had hem echter laten weten niet meer dan 750 frank te willen bijdragen, zijnde een zesdedeel van de 4.500 frank die in de begroting voorzien was voor *artistieke* werken. Daardoor was er 7.368,50 frank tekort. Na overleg met het gemeentebestuur en de kerkfabriek, kon de gouverneur op 22 september 1911 een nieuw voorstel voor de verdeling van de kosten voorleggen: de bijdragen van het gemeentebestuur, van de kerkfabriek, van het provinciebestuur en van het ministerie van justitie bleven ongewijzigd. Het tekort werd opgelost door de belofte van een particuliere schenking van 6.618,50 frank terwijl het ministerie van schone kunsten zijn bijdrage optrok tot 1.500 frank.

In Veulen had het gemeentebestuur het koninklijk besluit dat toelating zou geven om de herstellingswerken uit te voeren niet afgewacht. Einde 1910, na de gunning van de werken, had de kasteelheer-burgemeester de aannemer alvast opdracht gegeven om het kerkdak af te breken. Daarmee was hij zijn bevoegdheid te buiten gegaan, en dat kwam hem op 12 december 1911 op een reprimande van de gouverneur te staan. Gelukkig hoefde men toen niet meer lang te wachten om officieel met de werken te mogen beginnen. Op 19 december tekende de koning het besluit.

Op 9 april 1912 meldde aannemer Guillaume Bollen van Uikhoven aan Leon Jaminé dat de werken die aan hem toevertrouwd waren veertien dagen eerder afgerond waren. Met het oog op het uitbetalen van de gelden waar hij nog recht op had, vroeg hij de architect over te gaan tot de voorlopige oplevering van de vergrote kerk. Die vond plaats op 22 april 1912. Naast de aannemer en de provinciale architect, waren ook architect Martens en de leden van het schepencollege en van de kerkraad daarbij aanwezig. Die dag bleek dat de totale kosten iets hoger waren uitgevallen dan voorzien, en 48.760,16 frank bedroegen. De bijkomende kosten hadden te maken met het versterken van de pilaren in de kerk en met het herstellen van de kapitelen op de pilaren. Op 29 juli 1913 vond de definitieve oplevering van het kerkgebouw plaats.

DE RESTAURATIE VAN HET KERKPLAFOND EN DE SCHILDERING VAN DE KERK IN 1911–1914

Ondertussen had de kerkraad op 19 maart 1911 beslist de restauratie van het geschilderde kerkplafond door het restauratieatelier Tassin in Luik te laten uitvoeren. Tassin stelde een offerte op, waarin hij de kosten voor het restaureren van de schilderijen op het kerkplafond berekende op 5.900 frank. Voor dat bedrag zou hij de schilderijen schoonmaken en fixeren, de delen waar de verf verkleurd was bijwerken en de delen waar de verf afgevallen was bijschilderen. Het houtwerk zou hij ter plaatste restaureren, maar de schilderijen moesten in zijn atelier bewerkt worden.

In mei 1911 had de provinciale architect de gouverneur geadviseerd dat het dossier over de restauratie van het plafond vervolledigd moest worden met een gekleurd plan en minstens één foto van één van de panelen, en met een ontwerp van de overeenkomst met de restaurateur, waarin vermeld zou worden welke technieken hij bij de restauratie zou toepassen. Bovendien benadrukte hij dat de panelen enkel gerestaureerd, en niet opnieuw geleverd mochten worden. Ook deze keer had de koninklijke monumentencommissie minder scrupules dan de provinciale architect. Op 8 november 1911 liet zij de gouverneur weten dat de voorliggende plannen voor de restauratie van de plafondschilderijen uitgevoerd mochten worden. Het koninklijk besluit met de toelating voor de restauratiewerken volgde op 15 april 1912.

De bijkomende voorwaarden voor de restauratie hadden tot een prijsverhoging geleid. De offerte van Tassin bedroeg nu 7.732,43 frank. De helft daarvan zou betaald worden door het gemeentebestuur (1.288,73 frank) en de kerkfabriek (2.577,47 frank), en telkens een zesde deel (1.288,73 frank) door het provinciebestuur, het ministerie van justitie en het ministerie van schone kunsten.

Toen duidelijk werd dat het plafond van de middenbeuk na de restauratie zou gaan schitteren als nooit voorheen, vond men in Veulen dat het gewelf van het nieuwe kerkkoor minstens even mooi beschilderd zou moeten worden. Immers, zo lezen wij in het verslag van

het overleg van de kerkraad daarover, *deskundigen komen overeen over 't ontwerp en den aard dezer werken, en bevestigen dat vroeger 't koor ook moet geschilderd geweest zijn zoo als de zoldering van de middenbeuk.* Voorts was de raad van mening dat de beschildering van het koorgewelf nodig was *om onze kerk gansch volgens stijl te hebben der groote eeuwen en dat 't kunstgevoelen in ons land meer en meer voet neemt.* Wellicht is de invloed van burgemeester de Donnea niet vreemd aan de beslissing om Tassin ook een offerte te laten

maken voor het schilderen van het gewelf van de private kapel van zijn familie. Daar schilderde hij de blazoenen van de voorouders van de familie van Argenteau.

Op 19 februari 1912 stuurde de gouverneur het dossier over de voorgenomen schilderwerken in het kerkkoor naar de provinciale architect. Die antwoordde de volgende dag dat de ontwerptekeningen in het dossier *tellement vague* waren, en *absolument pas étudié et si peu indicatif*, zodat het hem niet mogelijk was op basis daarvan een beredeneerd advies te geven. De provinciale monumentencommissie sloot zich op 12 maart bij het advies van de provinciale architect aan. Via de arrondissementscommissaris gaf de gouverneur de plaatselijke instanties in Veulen opdracht een beter plan voor te leggen. Toen die plannen in mei voorgelegd werden, gaf Jaminé zijn laatste verzet tegen het nieuwe kerkkoor met de private kapel op. In de maanden daarna werd overal het licht op groen gezet voor de uitvoering van de schildering van het koor en de kapel.

Op 12 juli 1912 bezorgde de provinciale monumentencommissie de gouverneur een alarmerend verslag van Polydore Daniëls en Leon Naveau over de plafondschilderingen in de kerk. Beide leden van de commissie hadden de kerk bezocht nadat hen was gesignaleerd dat de gerestaureerde panelen *de manière malheureuse* teruggeplaatst waren. Tot hun schrik hadden zij het kunstwerk inderdaad *complètement bouleversée* aangetroffen. De 24 scènes uit het leven van Onze-Lieve-Vrouw waren in willekeurige volgorde aan de kant van het koor samengebracht, dan volgden twee reeksen panelen met de vier evangelisten en de vier kerkvaders, en vervolgens over vier lijnen de ook in willekeurige volgorde geplaatste adelskwartieren. Doordat zowel de scènes uit het leven van Onze-Lieve-Vrouw als de adelskwartieren in willekeurige volgorde geplaatst waren, ging de betekenis van het geheel verloren. Bovendien was volgens deze deskundigen de harmonie die voortkwam uit de volgorde waarin de panelen vanouds op het plafond waren aangebracht verloren gegaan. Hun conclusie was duidelijk: de panelen moesten in hun originele volgorde teruggeplaatst worden.

Bovendien hadden beide experten tussen het bouwafval eeuwenoude grafstenen aangetroffen, waaronder de intacte grafsteen van de eerste gekende pastoor van Veulen, Johannes Quyts, die in 1514 overleden was. Hen was verteld dat de kerkfabriek zinnens was twee muren op te trekken links en rechts van het paadje van de straat naar de kerkdeur, en de grafstenen in die muur in te werken, wat hen een onzalig idee leek. De kerkraad zou moeten verwittigd worden dat de stenen niet mochten ingewerkt worden voordat bevoegde deskundigen hun oordeel over de meest geschikte plaatsing van de stenen hadden kunnen geven. Voorts hadden zij in de kerk een balustrade uit de renaissanceperiode aangetroffen, waarvoor een passende plaats gevonden moest worden.

Een maand later stuurde de gouverneur het verslag van Daniëls en Naveau door naar de burgemeester en schepenen van Veulen, met het verzoek hem te laten weten hoe zij aan de daarin geformuleerde verzuchtingen zouden verhelpen. Vier dagen later verzekerde kasteelheer-burgemeester de Donnea de gouverneur dat het gemeentebestuur rekening zou houden met de opmerkingen, en dat hij de gouverneur zou inlichten wanneer de zaak in orde zou zijn gebracht. Op 17 oktober kon hij de gouverneur melden dat alles in orde gebracht was, en dat Daniëls en Naveau dat enkele dagen eerder ter plaatse waren komen vaststellen. Wat de plafondpanelen betrof, was overeengekomen dat zij zouden herplaatst worden volgens een plan dat de provinciale monumentencommissie zou bezorgen. Een en ander had 400 frank extra kosten meegebracht, en hoewel zij het gevolg waren van een tekort aan toezicht door het plaatselijk bestuur, durfde de burgemeester het provinciebestuur vragen dat bedrag bij te passen.

Op 6 juli 1914 werden de restauratiewerken van het plafond en de schilderingen van het koor definitief opgeleverd.

Over de maker van de schilderingen op de muren van de zijbeuken en over de beschildering van de houten plafonds van de zijbeuken, werden in de bewaarde archieven geen gegevens aangetroffen.

EEN GOTISCHE KERK UIT DE 20STE EEUW

Na de verbouwing en de decoratie van muren en plafond, het plaatsen van de kruisweg en van de gekleurde glasramen, had Veulen nog altijd een kleine maar rijkelijk gedecoreerde kerk. Opeenvolgende kerkbesturen wisten dit werk te waarderen, en anders dan in veel Limburgse dorpskerken overleefden de beschilderingen de kaalslag na het Tweede Vaticaans Concilie.

Het plafond van de middenbeuk

Het meest opmerkelijke en unieke onderdeel van het interieur is het beschilderde plafond van de middenbeuk. Het bestaat uit 44 panelen. Op twintig panelen staan voorstellingen van gebeurtenissen uit het leven van Onze-Lieve-Vrouw en haar ouders. Dan zijn er vier panelen met de voorstellingen van de kerkvaders

Ambrosius, Augustinus, Hiëronymus en Gregorius en vier panelen met de voorstellingen van de vier evangelisten Marcus, Mattheus, Lucas en Johannes. Zestien panelen zijn beschilderd met de wapens van de families van de voorouders van de opdrachtgeefster van dit werk en haar echtgenoot. Het werk is gedateerd in 1627 en het bevat de naam van de vrouwe van Veulen die opdracht gaf om dit kunstwerk te vervaardigen: Maria van Argenteau en haar echtgenoot, Jan van Berlo.

KOORZIJDE			
Evangelist Mattheus	Ontmoeting van Joachim en Anna, de ouders van Maria	Geboorte van Maria	Evangelist Johannes
Sint-Hiëronymus	Opdracht van Maria	Huwelijk	Sint-Augustinus
Familiewapen Berlo	Boodschap van de engel Gabriël aan Maria	Bezoek van Maria aan haar nicht Elisabeth	Familiewapen Argenteau
Familiewapen Duras	Reis van Jozef en Maria naar Bethlehem	Geboorte van Jezus	Familiewapen Alsteren
Familiewapen Cortenbach	Besnijdenis van Jezus	Bezoek van de Drie Koningen	Familiewapen Malaise
Familiewapen Schoefs	Opdracht van Jezus in de tempel	Vlucht naar Egypte	Familiewapen Lonchamps
Familiewapen Merode	Jezus onderricht de tempelgeleerden. Op de kathedraal staat het jaartal 1627	Dood van Jozef	Familiewapen Autel
Familiewapen Baux	Laatste Avondmaal	Kruisdraging van Jezus	Familiewapen Paulant
Familiewapen Corswarem	Dood van Jezus aan het kruis	Maria beweent de dode Jezus	Familiewapen Coutreau
Familiewapen Bollant	Jezus verschijnt aan Maria Magdalena	Hemelvaart van Jezus	Familiewapen Wideu
Sint-Ambrosius De heilige is te herkennen aan de bijenkorf.	Pinksteren	Dood van Maria	Sint-Gregorius De heilige is te herkennen aan de pauselijke tiara.
Evangelist Marcus	Hemelvaart van Maria	Kroning van Maria door Jezus en God de Vader	Evangelist Lucas
TORENIJDE			

De schilderijen op de muren en de vensters van de hoofdbeuk

Beginnend aan de koorzijde, staan twee geschilderde voorstellingen van de Katholieke Kerk en van de geblinddoekte joodse synagoge.

Dan volgen voorstellingen van enerzijds de kruisvinding en anderzijds de triomferende Jezus met Maria en Johannes. De voorstelling van de kruisvinding verwijst naar de legende die wil dat de heilige Helena, de moeder van de Romeinse keizer Constantijn, in een grot in Palestina drie kruisen aantrof. Om uit te zoeken aan welk van deze drie kruisen Jezus gestorven was, liet zij een zieke bedlegerige vrouw brengen. Achtereenvolgens werden de drie kruisen op de vrouw gelegd. Toen het derde kruis haar raakte, genas de vrouw. Jezus wordt afgebeeld met zijn moeder Maria en de apostel Johannes, de twee personen die toen hij stierf aan de voet van het kruis stonden. Vier engelen blazen op hun klaroenen om de roem van Jezus aan te kondigen.

Dan volgen de voorstellingen van de twaalf apostelen, die per twee voorgesteld worden.

De voorstellingen op de vensters in de linkermuur stellen de passiewerktuigen voor, de voorwerpen die te pas kwamen aan de geseling en kruisiging van Jezus. In

twee van de drie vensters aan de rechterkant ontbreekt de centrale voorstelling. In de derde venster staat een voorstelling van het Heilig Hart.

KOORZIJDE	
Geschilderde voorstelling van Ecclesia, die staat voor de Katholieke Kerk	Geschilderde voorstelling van Synagoga, die staat voor de joodse godsdienst
Geschilderde voorstelling van de kruisvinding, met de woorden CRUCE SALUS (redding door het kruis)	Geschilderde voorstelling van de triomferende Jezus met Maria en Johannes, en vier engelen met klaoenen, met de woorden MORTE TREMENS
Raam met de voorstelling van passiewerktuigen: de speer, de spons en de banderol met de letters INRI	Raam met de voorstelling van het Heilig Hart in een plantenmotief
Geschilderde voorstellingen van de apostelen Jacobus de Meerdere en Petrus	Geschilderde voorstellingen van de apostelen Andreas en Johannes
Raam met de voorstelling van passiewerktuigen: een hamer, drie nagels en een tang	Raam met een plantenmotief, waarvan de centrale voorstelling weg is
Geschilderde voorstellingen van de apostelen Philippus en Jacobus de Mindere	Geschilderde voorstelling van de apostelen Thomas en Bartholomeus
Raam met de voorstelling van passiewerktuigen: de doornenkroon en twee gesels	Raam met een plantenmotief, waarvan de centrale voorstelling weg is
Geschilderde voorstelling van de apostelen Judas en Simon	Geschilderde voorstelling van de apostelen Mattheus en Matthias
TORENZIJDE	

De schilderijen tegen de koormuur en de schilderijen op de pilaren

Hoog tegen de koormuur, links en rechts van het koor, hangen twee schilderijen. Het linkse schilderij toont de Heilige Drievuldigheid van God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Op dit schilderij houdt de zittende Vader het kruis met Jezus vast, terwijl de Geest in de vorm van een duif boven de gekruisigde Jezus afgebeeld is. Het

schilderij rechts van het koor toont de kleine Jezus op de schoot van zijn moeder Maria.

Op iedere pilaar is een engel geschilderd die een medaillon vasthoudt. De schilderijen op de eerste en tweede pilaar rechts worden verborgen door de preekstoel en zijn klankbord die voor die pilaren staan. De kuip van de preekstoel bestaat uit vier panelen, met de voorstelling van de vier evangelisten, die herkenbaar zijn aan hun attributen. Marcus wordt voorgesteld met een gevleugelde leeuw, Johannes met een adelaar, Mattheus met een engel en Lucas met een gevleugeld rund.

KOORZIJDE	
Schilderij van de Heilige Drievuldigheid	Schilderij van Onze-Lieve-Vrouw met de kleine Jezus
Engel met een medaillon met de beker, de ciborie en een brandende kaars. De brandende kaars suggereert dat de beker geconsacreerde wijn en de ciborie geconsacreerde hosties bevat.	Niet zichtbaar
Engel met de hemelsleutels	Niet zichtbaar
Engel met een medaillon	Engel met een medaillon met daarop een regen van vuur
ORGELZIJDE	

Het voorste deel van het koor

Midden in het koor staat het nieuwe altaar, dat aangepast is aan de liturgie zoals die sinds het Tweede Vaticaans Concilie opgedragen wordt. Het is samengesteld uit panelen van de vroegere communiebank.

Links en rechts scheiden twee bogen het koor van de zijkapellen. Op de muurdelen boven de bogen staan vier schilderijen. Tegen de pilasters die het voorste deel van het koor van het achterste scheiden, staan links een beeld van het Heilig Hart van Jezus en een schilderij van de mater dolorosa, en rechts een beeld van Sint-Jozef en een schilderij van de Vera Icon.

De voorstelling van Jezus die zijn hart toont, verwijst naar de liefde en barmhartigheid die Hij voor de mensen koestert. De mater dolorosa is de voorstelling van Maria

die weent om haar gekruisigde en dode zoon. De Vera Icon is een schildering van de afdruk van het bebloede en bezwete gelaat van Jezus in het doek dat Veronica Hem voorhield toen Hij Zijn kruis naar Calvarie droeg.

Op de eerste schildering links staat de voorstelling van de engel Michaël die de draak verslaat. Dit verwijst naar het verhaal van de aartsengel Michaël die de draak waarop de boze geesten de hemel trachten binnen te dringen, uit de hemel verjaagt en in de diepte doet storten. Op de tweede schildering staat een voorstelling van Onze-Lieve-Vrouw, die terwijl zij door de Heilige Drievuldigheid gezegend wordt, weldaden in de vorm van water over de aarde laat stromen.

Rechts zien wij hoe een engel onder het toezien van God Adam en Eva uit het paradijs wegzendt, en hoe Kaïn wegvlucht en zich probeert te verbergen na de moord op zijn broer Abel.

Het achterste deel van het koor

Het oude hoofdaltaar staat achter in het koor. Op een strook aan de voet van het altaar staat een chronogram: **SACRIFICIUM DEI SACRIFICABIS**. Als je de letters die vet weergegeven zijn in rekening neemt voor hun waarde als Romeins cijfer, en je telt die waarden bij elkaar op, dan krijg je een jaartal. Wellicht verwijst dat naar het jaar waarin het altaar gebouwd of ingezegend werd. In dit geval gaat dat als volgt:

SACRIFICIUM:

C = 100
I = 1
I = 1
C = 100
I = 1
U = V = 5
M = 1000

DEI:

D = 500
I = 1

SACRIFICABIS:

C = 100
I = 1
I = 1
C = 100
I = 1

Samen maakt dat 1912.

Op de altaarbasis staan tussen vier pilasters drie voorstellingen:

Jezus de Goede herder

Zittende zegenende Christus, met
in de vier hoeken van dit vlak de
symbolen van de vier evangelisten

Triomferende Christus

In het zwarte altaarblad zie je op de vier hoeken telkens een kruisje. Centraal zie je dat daar een rechthoekige steen in de grote altaarsteen geplakt is. Onder die steen zit een relikwie, die daar tijdens de inzegening van het altaar in aangebracht is.

Boven het altaarblad staat centraal het tabernakel, waarin de geconsacreerde hosties bewaard kunnen worden. Links van het tabernakel staan de woorden **ECCE PANIS ANGELORUM** en korenaren. Daarboven staan panelen met de voorstelling van het offer door Abel van zijn eerstgeboren lam, en van de priester Achimelech die David en zijn krijgers het offerbrood te eten geeft. Rechts staan een druiventros en de woorden **FACTUS CIBUS VIATORUM**. Daarboven staan ook twee panelen met voorstellingen van offerscènes uit het Oude Testament: de engel die Abraham ervan weerhoudt zijn zoon Isaak te offeren en Noach die God na de zondvloed een brandoffer aanbiedt. Boven het tabernakel staat een calvarie, met de gekruisigde Jezus en Maria en Johannes onder het kruis.

Tegen de muren rond het hoofdaltaar zijn vier zogenaamde achterglasschilderijen geplaatst. Dit zijn aan de achterzijde beschilderde glasplaten, die de vier aartsengelen voorstellen. Naast de algemeen gekende Gabriël, Raphaël en Michaël, vinden we hier ook Uriël. Van Uriël wordt gezegd dat hij het dodenrijk regeert. Zijn

voorstelling staat links van het altaar. Naast hem zijn de woorden INTELLECTUS (begrip) en FORTITUDO (kracht) geschilderd. Rechts van het altaar zien we eerst Gabriël, en de woorden PIETAS (vroomheid) en CONSILIUM (goede raad), dan Raphaël en het woord SCIENTIA (kennis) en tenslotte Michaël en het woord TIMOR (angst).

Tussen de achterglasschilderijen met de voorstellingen van Raphaël en Michaël staat een nis in de muur. Dit is een zogenaamd *heilig putje*. Daarin werd het water dat overbleef na het spoelen van de beker en de ciborie, nadat die geconsacreerde wijn of geconsacreerde hosties hadden bevat, uitgegoten. Vanuit het putje dringt het water langzaam in de kerkmuur.

Dit deel van het koor is het helderst verlichte deel van de kerk. Het licht valt er binnen door vijf gebrandschilderde vensters. Op het eerste venster staat een voorstelling van Jezus, die Zijn hart toont aan een vrouw in religieuze kledij. Zij is de heilige Jutta van Sangerhausen, die mee aan de basis ligt van de devotie voor het Heilig Hart van Jezus. Op het tweede glasraam zien wij een voorstelling van de hemelvaart van Jezus. Centraal staat het glasraam met de voorstelling van Jezus die het brood breekt voor de twee Emmaüsgangers. Het vierde glasraam in het koor toont de hemelvaart van Maria en op het vijfde is de verschijning van Onze-Lieve-Vrouw aan Bernadette in Lourdes afgebeeld.

Het plafond van het koor is rijk beschilderd. In een hemel van rode sterren op een witte achtergrond zien we de kroning van Onze-Lieve-Vrouw door haar zoon Jezus, de Heilige Drievuldigheid en verschillende engelen en heiligen.

De privékapel

Een kleine kapel, die via een eigen buitendeur rechtstreeks te bereiken is, biedt plaats aan de kasteelheer van Veulen en zijn familie. Op twee gebrandschilderde ramen zien we een voorstelling van een pelikaan die zijn jongen met zijn bloed voedt, en van het Lam Gods met een kruisbanier op een boek met zeven zegels.

Op het plafond zijn wapenschilden van de familie van burgemeester de Donea geschilderd. In de muur is een gedenksteen ingemetseld die herinnert aan de in 1834 overleden Marie Antoinette Wouwermans. Zij was de echtgenote van Charles Joseph de Donea, die het kasteel van Veulen in 1801 gekocht had. De tekst op de steen luidt

MARIE-ANTOINETTE-THERESE-DOROTHEE
 WOUWERMANS, EPOUSE DE MR. DE DONNEA
 DE FOLOGNE DECEDEE A LIEGE
 LE 7 JANVIER 1834 DANS LA
 48ME ANNEE DE SON AGE

De rechterzijkapel

Hier staat het aan de heilige Anna toegewijde zijaltaar. Anna is de moeder van Maria.

Onder het altaarblad ligt een beeld van de in het graf liggende, opgebaarde Maria. Twee engelen houden links en rechts een voorhang omhoog. Op een stenen strook onder het tabernakel staan de woorden MARIA V ASSUMPTA AD AETHEREUM THALAMUM. Op de deur van het tabernakel staat een voorstelling van de pelikaan die zijn jongen voedt met het bloed uit zijn borst. Links ervan staat een voorstelling van het draagbare tabernakel dat het Joodse volk meedroeg tijdens zijn tocht door de woestijn. Rechts van het tabernakel staat een voorstelling van een stralende zon. Boven het altaar staat een beeld van de heilige Anna die haar dochter Maria leert lezen.

Links en rechts van het altaar zijn tegen de muur achterglasschilderijen aangebracht met telkens de voorstelling van een engel.

Rechts van het altaar zien we in het venster van gekleurd glas de voorstelling van Pilatus die de gezeselde Jezus toont. Daarbij staan op een banderol de woorden ECCE HOMO en CRUCIFICENDUS.

Boven de sacristiedeur staan de woorden DECOREM SERVI CONCUPIRANT. Links van de deur staat een houten beeld van de heilige Apollonia, de beschermheilige tegen tandpijn. In haar rechterhand houdt zij de tang waarmee tijdens haar marteling haar tanden werden uitgetrokken. Rechts van de deur staat een houten beeld van de heilige Rochus, beschermheilige tegen huidziekten. Aan zijn voeten staat een hond die de wonden op zijn been likt.

Op het plafond staan vier beden uit de litanie van Onze-Lieve-Vrouw, die telkens één van haar eretitels vernoemen, gevolgd door de woorden Bid voor ons:

FOEDERIS ARCA, ORA PRO NOBIS (Ark van het verbond, bid voor ons), met een schilderij van de ark;

TURRIS DAVIDICA, ORA PRO NOBIS (Toren van David, bid voor ons), met een schilderij van een toren;

STELLA MATUTINA, ORA PRO NOBIS (Morgenster, bid voor ons), met een schilderij waarop een heldere ster een schip 's nachts over de golven loodst;

JANUA COELIS, ORA PRO NOBIS (Hemelpoort, bid voor ons), met een schilderij van een poortgebouw.

De linkerzijkapel

Het altaar in deze kapel is het Onze-Lieve-Vrouwaltaar. Onder het altaarblad een beeld van Jezus in het graf. Op het altaarblad staan op een stenen band de woorden FACTUS OBEDIENS USQUE AD MORTEM. Op de deur van het tabernakel staat een voorstelling van het Lam Gods. Links daarvan staan de passie-instrumenten afgebeeld, rechts de doornenkroon en de drie nagels waarmee Jezus' handen en voeten op het kruis genageld werden. Boven het altaar staat een beeld van Onze-Lieve-Vrouw.

In de muur van deze zijkapel staan twee vensters van gekleurd glas. Op het eerste is een meisje in aanbidding voor Onze-Lieve-Vrouw voorgesteld, op het tweede zien we de geknielde Sint-Antonius die van Onze-Lieve-Vrouw de rozenkrans ontvangt. Tussen de vensters staat

een beeld van de heilige Anna. Anna houdt haar dochter Maria op de schoot, en die houdt haar zoon Jezus vast. Deze voorstelling met de drie geslachten wordt Sint-Anna-ten-Drieën genoemd. Het beeld staat op een kraagsteen met de letters M J A / O P N, of Maria Jezus Anna / Ora Pro Nobis.

Zoals in de tegenoverliggende zijkapel staan ook hier op het plafond vier beden uit de litanie van Onze-Lieve-Vrouw geschilderd:

SEDES SAPIENTIAE, ORA PRO NOBIS (Zetel der wijsheid, bid voor ons), met een schilderij van de zetel der wijsheid;

SPECULUM JUSTITIAE, ORA PRO NOBIS (Spiegel der rechtvaardigheid, bid voor ons), met een schilderij van een monstrans met het Heilig Sacrament;

VAS SPIRITUALE, ORA PRO NOBIS (Geestelijk vat, bid voor ons), met een schilderij van een wierookvat;

ROSA MYSTICA, ORA PRO NOBIS (Mystieke roos, bid voor ons), met een schilderij van een rozenstengel met vijf rozen.

De rechterzijbeuk

In de rechterzijbeuk zien we aan de koorzijde eerst een beeld van de heilige Antonius, patroon van de verloren (en gevonden) voorwerpen. In het gekleurde venster is de aanbidding van de pasgeboren Jezus door de herders te zien. Voorts staat hier een biechtstoel en tegen de muur hangt een schilderij dat Maria van Argenteau voorstelt, de schenker van het geschilderde plafond van de hoofdbeuk. Achter haar rug staat Onze-Lieve-Vrouw met het kind Jezus, en voor Maria van Argenteau staat een beeld van Sint-Anna-ten-Drieën, hetzelfde beeld dat in de linkerzijkapel te zien is. Op de vloer ligt een van de zes grafstenen in de kerk.

Voorts hangen tegen de muur van de rechterzijbeuk paargewijs de laatste zes staties van de kruisweg. Tussen de kruiswegstaties zien we in de gekleurde glasramen de voorstellingen van het bezoek van Maria aan haar nicht Elisabeth en van de boodschap van de engel Gabriël aan Maria.

Vorbij de buitendeur komen we bij de achterste kapel, met centraal een beeld van Onze-Lieve-Vrouw met het kind Jezus. Dit rijkelijk gekleed beeld is een processiebeeld. In het gekleurde venster in de zijmuur zien we Jezus die Zijn Hart toont aan de kluisenares Jutta van

Sangerhausen. In het venster in de achtermuur zien we Jezus die bidt in de Hof van Olijven, terwijl een engel Hem de beker die Zijn komend lijden voorstelt, voorhoudt. Tegen de muur van de toren staat een houten beeld van Maria, op een kraagsteen met de letters M D / O P N, of Mater Dei, Ora Pro Nobis (Moeder Gods, bid voor ons). Links van het beeld hangt een schilderij van Jezus als de Goede Herder, rechts een voorstelling van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand.

De rechterzijbeuk bestaat uit vijf traveeën. Op het plafond van de eerste travee staat het wapen van bisschop Rutten van Luik en zijn wapenspreuk NON RECUSO LABOREM. Martin Hubert Rutten was bisschop van Luik van 1902 tot 1927. Voorts zijn er acht Bijbelse taferelen of figuren op het plafond geschilderd:

Esther;
Het offer van Isaak;
De doortocht door de Rode Zee;
Het water dat uit de rots ontspringt nadat Mozes op de rots geslagen heeft;
Jezus die opstaat uit het graf;
De bespotting van Jezus;
Het manna dat uit de hemel neerdaalt;
Abigail.

Op de plafonds van de tweede en derde travee zien we de voorstellingen van twee keer vier profeten uit het Oude Testament:

Jeremias, Daniël, Ozeas en Joël; en
Amos, Abdias, Jonas en Michaeas.

Op de plafonds van de vierde en de vijfde travee zijn twee keer vier heiligen voorgesteld:
Lambertus, Maternus, Domintianus en Albertus;
en Franciscus Salesius, Vincentius a Paulo, Barbara en Magdalena.

De linkerzijbeuk

Tegen de voorste pilaar van de eerste travee staat een beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes. Tegen de muur staat op een kraagsteen een beeld van Sint-Franciscus Hiëronymus, die vroeger ook een patroonheilige van de kerk van Veulen was. Op de kraagsteen staan de letters S F H / O P N, of Sanctus Franciscus Hiëronymus, Ora Pro Nobis.

In het venster zien we een voorstelling van Onze-Lieve-Vrouw met het kind Jezus, die omgeven door engelen boven een vlammenpoel met mensen zweven. Dit is de voorstelling van Onze-Lieve-Vrouw die de zielen van zondaars uit het vagevuur redt.

Voorts hangt hier een schilderij met het wapen van de families Berlo en d'Argenteau, en de woorden MARIAE DARGENTEAUX / CO. HOZEMON. VIC. LOSSEN. / D. DE FOLONIA. KEER: van Maria van Argenteau, (uit de familie) van de graven van Hozemont en burggraven van Loon, vrouwe van Veulen en van Keer.

Tegen de muur staat de tweede biechtstoel en in de vloer liggen drie grafstenen.

Tegen de muren van de volgende traveeën hangen paar-gewijs de eerste zes staties van de kruisweg. De volgende staties hangen tegen de torenmuur en in de rechterzijbeuk.

In het geschilderd glas van de buitenvensters zien we de voorstelling van Jezus die de apostel Petrus de sleutels van de hemel geeft, van Paulus die op weg naar Damascus van zijn paard geslingerd wordt terwijl Jezus hem vraagt waarom hij Hem vervolgt, en tenslotte van Sint-Franciscus die terwijl hij in aanbidding voor een kruisbeeld zit, de kruiswonden van Jezus ontvangt.

Voor de doopkapel ligt een grafsteen in de vloer. Achter een ijzeren hek ligt de doopkapel, met centraal de doopvont. De voorstelling in het venster in de zijmuur toont een kind dat onder het toezien van zijn engelbewaarder bloemen plukt bij het water terwijl een slang op de loer ligt. Op het venster in de achtermuur is het doopsel van Jezus door Johannes de Doper voorgesteld.

Tegen de torenmuur hangt een beeld van Johannes de Doper, met links daarvan een schilderij dat de twee gesneuvelde soldaten uit Veulen uit de Eerste Wereldoorlog herdenkt, en rechts de namen van twee mannen uit Veulen die overleden ten gevolge van de ontberingen die zij hadden doorstaan als verplicht tewerkgestelde en als Duitse gevangene.

Op het plafond van de voorste travee van de linkerzijbeuk staat het wapen van paus Pius X (1903–1914), zijn wapenspreuk INSTAURARE OMNIA IN CHRISTO en acht Bijbelse taferelen en figuren:

Mozes krijgt de stenen tafelen;

Mozes en de koperen slang;

De Emmaüsgangers;

Judith;

Rebecca;

De priester Achimelech die David en zijn mannen het offerbrood te eten geeft;

De voetenwassing;

De geseling van Jezus.

Op het plafond van de tweede en de derde travee staan zoals in de linkerzijbeuk acht profeten uit het Oude Testament:

Ezechiël, Isaias, Habacuc en Nahum; en

Sophonias, Aggaeus, Malachias en Zackarias.

Op het plafond van de vierde en de vijfde travee staan weer acht heiligen:

Trudo, Hubertus, Theodardus en Servatius, en

Johannes de Doper, Franciscus, Henricus en Elisabeth van Hongarije.

De schilderijen van het koorgewelf stellen Johannes de Doper voor, Onze-Lieve-Vrouw, de heilige Zacharias, de heilige Anna, de kroning van Onze-Lieve-Vrouw, Christus met een lam, de Heilige Drievuldigheid, en vijf engelen.

GEMEENTERAAD VAN VEULEN, 1912

Burgemeester: Fernand de Donnea;
Schepenen: Jan Dullaers en Jan Thewis;

Raadsleden: Guillaume Ramaekers, Guillaume Lismont en Jozef Cordie.

KERKFABRIEK VAN VEULEN, 1912

Bureel der kerkmeesters:
Jan Thewis, *voorzitter*
Jozef Cordie, *secretaris*
Laurent Haesen, *schatbewaarder*
Frans Porta, *pastoor*.

Kerkraad:
Frans Porta, *pastoor*,
Deodatus Roozen, *voorzitter*,
Jan Berkenbosch, *secretaris*,
Jan Thewis,
Laurent Haesen,
Jozef Cordie.

PASTOORS EN RECTOREN VAN VEULEN

Johannes Quyts, 1477–1514
Christianus Voets, 1526–1527
Gilbertus Cruyts, 1530–1545
Johannes van Rijckel, 1545
Arnoldus Gysbrechts, 1590–1598
Petrus Montanus, 1598
Henricus Delaet, 1624–1656
Renerus Jacobi, 1660–1662
Lambertus Robyns, 1665–1691
Georgius Bartholeyns, 1691–1694
Mathias Vanderhoven, 1694–1723
Johannes Knapen, 1723–1758
Richardus Knapen, 1758–1801
Ferdinand Claes, 1801–1818

Pierre Clerinx, 1818–1825
Coune, 1825–1827
Jan Smets, 1828–1841
Godefridus Plevoets, 1842–1901
Frans Jozef Porta, 1901–1940
Frans Darcis, 1940–1955
Leonard Schoenaerts, 1955–1961
Albert Smeers, 1961–1963
Nicolas Nelissen, 1963–1972
Jan Borghoms, 1972–1973
Antoon Cosemans, 1974–1978
Emmanuel Hendrikx, 1978–1986
François Thonon, 1986–1999

GRAFSTENEN IN DE KERK

Vijf grafstenen uit de periode van de vijftiende tot de zeventiende eeuw, die eertijds in de vloer van de kerk lagen en daar graven bedekten, bleven bewaard. Tijdens de recente restauratie van de kerk werden zij weer in de kerkvloer gelegd. Het gaat om de grafstenen van

- Jan van Gutschoven, heer van Veulen, die overleed in 1460;
- Willem van Merode, heer van Veulen, die overleed in 1483;
- Johannes Quyts, de oudste nog gekende pastoor van Veulen, die overleed in 1514;
- Willem van Merode, heer van Veulen, die overleed in 1525;
- Lambert Robijns, pastoor van Veulen, die overleed in 1691.

VOOR WIE MEER WIL LEZEN

Uit de zeventiende eeuw zijn enkele fragmenten van het kerkarchief bewaard. U kan ze raadplegen in de leeszaal van het Rijksarchief te Hasselt (Bampsstraat 4). In 2021 gaf de kerkraad ook het kerkarchief uit de negentiende en twintigste eeuw in het Rijksarchief te Hasselt in bewaring. De voornaamste stukken uit deze periode zijn de verslagregisters van de beraadslagingen van de kerkraad voor de jaren 1845–1998, een dossier over de werken aan de kerk uit de jaren 1910–1919 en het dossier over de restauratiewerken uit de jaren 1997–2008.

De verbouwingswerken aan de kerk stonden ook geregeld op de agenda van de gemeenteraad van Veulen. De verslagregisters van de beraadslagingen van de gemeenteraad voor de jaren 1825–1888 kan u raadplegen in de leeszaal van het Rijksarchief te Hasselt. Jongere verslagen worden bewaard in het gemeentehuis van Heers (Paardskerkhofstraat 20).

In het archief van het provinciebestuur van Limburg (Universiteitslaan 1 in Hasselt) kan u verschillende dossiers inkijken over de werken aan de kerk. Wie deze dossiers wil raadplegen maakt best eerst telefonisch een afspraak met de medewerkers van het archief van het provinciebestuur.

Het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid (Vlaams Administratief Centrum, Koningin Astridlaan 50 in Hasselt) bewaart een dossier over werken aan de kerk uit de jaren 1907–1919. Ook hier is het aan te raden telefonisch een afspraak te maken als u deze stukken wil inzien.

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Kanton Borgloon, Turnhout, 1999, p. 345–347.

J. Daris, *Notice sur Fologne*, in *Notices historiques sur les églises du diocèse de Liège*, 10, Luik, 1882, p. 22–42.

A. Dewelf, J. Nossin, K. Anciaux, C. Vanthillo, *Veulen, Haspengouws kasteeldorp*, Veulen, 1991, 143 p.

Kerk van Onze-Lieve-Vrouw Tenhemelopneming, Veulen, 1996, 10 p.

M. Orlent, *Neogotische kerkbouw in Noord-Limburg. Samenwerking tussen bouwmeester Hyacinth Martens (1847-1919) en architect Vincent Lenertz (1864-1914)*, in *Monumenten en Landschappen*, 1999, 18, 1, p. 19–63.

T. Waegeman, *De bouwgeschiedenis van de kerk O.-L.-V. Tenhemelopneming te Veulen (Heers)*, in *Limburg*, 1991, 70, p. 135–147.

B. Wuilmus, *Het gerestaureerde Clerinx-orgel in de Onze-Lieve-Vrouw Ten Hemelopnemingkerk te Veulen (Heers)*, in *Orgelkunst*, 2021, 44, 175, p. 189–193.